

ու վիշտ մը հասնի, ուր որ նոզին ուխտ մը կատարե՛
նոն է Մարիամ, նոն է մեր Մայրը որ որդոցը հա-
մար քախանձէ, բարեխօսէ ու շնորհքներ ընդունի:

Ինքն է ասողն ծովու, ինքն միսիրարիչն վշտացելոց,
ինքն է գուռուն երկնից, միշտ ինքն է, Մարիս և այս
աշխարհիս պաշտպանը, անցելոյն սրանչելիքն, և
ապագայ աշխարհին լոյր : *Թարգմանեաց*

ԱԵՐԱՎԱՔ Յ. ՕՏՈՎԱՆԵՍԻՆ

ՕԳՈՍՏՈՍ ԱՄՍՈՅՆ ԸՆՏԱԿԻ ԱԱՏԱՐԱՎԵԽՈՒԹԻՒՆԸ.

*Ասեղի. — Մոլորակի. — Աստիկ. — Փայտածու. — Մոլորակները
կիրարակներ. — Ասուց. — Ասուպից միւս.*

Օգոստոսի տաք ու պայծառ զիշերներուն տոնդ պատշաճամբ (քէօշք) նստած, կամ դուրս բաց օղը երած նով առնելու համար ժուռ զալու ատենիդ՝ բնականապէս աչքը երկնից աստղանամանչ կամարին վրայ կվերանայ, ու կզմային կապշի այն մեր դրացի ասունեղաց տուած լուսոյն, բռնած կարգին, տեսակ տեսակ ձևներուն, ու մանաւանդ անրիս ու անհամար բազմութեանը վրայ :

Թէ: ու շաղբութեամք մը նախի՛ կուսնես որ ամեն աստեղ
չոյսն ու մեծութիւնը իրաբու նաւասար չէ, ոմանք՝ աւելի կեն-
դանի, փայլվիուն լոյս մը ունին. և ոմանք՝ մեկ միակերպ ու,
պայ լոյս մը կուտան ու աւելի աչ մեծ կերեւան. առջնները՝
որ անհամեմատ են բացմութեամք՝ բռն Աստ կամ Հաստառն
տասդ կրտուին, որովհետեւ լոյսերնին յատուկ իրենցն է, և
հաստառն աչ անոր համար կրտուին՝ որովհետեւ զիշկը միշտ
երկնից մի և նոյն կետին վրայ անշարժ կատանուին: Խոկ միսա-
ները՝ Մողուակ կրտուին, և առջններէն երկու բռնով զիշա-
ւորապէս կզանազանին. մէկմը՝ որ փերնք իրենցմէ: լոյս մը զուանին՝
հապարևաւեն կառանուն. անոր համար աչ իրենց ցոլացուցածից-
սը աստեղաց վառվրուունութիւնը չունի. և երկրորդ՝ որ երկնից
երեսը միակերպ իրենց զիրքը կփոփոխեն, արեգական չորս
կողմը հաւկրածե. Չքան մը ընելով, ինչպէս երկրիս համար
ըսնք մեր ամեցեալ ամսուն խօսակցութեանը մէջ. որովհետեւ
երկիրս աչ ուր որ մենք կրնակինք՝ անոնց պէս մոլորդ աստղ
մըն է: — Այս մոլորակները քեզու իրենց բռուով հաստ-
առուն աստեղաց նետ համեմատութիւն չունին, բայց անոնցմէ.
աւելի մեր ու շաղբութիւնը կշարժեն, իրենց աւելի մօտ ըլլա-
լուն, աւելի մեծ երեւանաւուն, և մանաւանդ՝ ինչպէս բոխնք՝
մեր աշխարհին նետ ունեզած նմանութեամբ:

Այս ամսութեանը կրկինք որ նախնք՝ աշխարհ տևանած մոլորակներուն մեջ Աստղիկն ու Փաւածուն միան մաս կենացաւ:

Աստղիկն ինչպէս որ յայտնի է երթիկուան կամ առառան դէմ մեզի կը բաւաց, բաց այն օրերէն որ արևառն նետ կը ծորդի. վասնիք իր ելլեն ո, մասնելը արևառն նետ նոյն ժամանակն իշխայով անոր լուսոյն մէջ կիրորուի, որով մեր աշացն ալ անտեսանելի կը լլայ: Հինգը տեսնելով որ այս զիդեցիկ մոլորա- կը երթեմն երթիկունք՝ արևառն մտնելէն հոտե, երթեմն ալ առ- տուն՝ անոր ծագելէն առաջ կիաբուֆի՝ կարծեցին թէ երկու զատ աստեղը են, առառան երեւածը անուանեցին Լուսարեր, Արուսեակ, Այզաստ կամ Ասադ Առաօտու, երթիկուանն ալ՝ Դիշե- րավառ կամ Ասադ Երկորսին: Բայց նիմա որովհետեւ տայտնի է որ երկուքն ալ միեւնոցն մոլորակն են, ուստի պէտք է որ մենք ալ մոլորակը Աստղիկ կոչեմք՝ ուրիշ ազգաց նետ (Vénus, Vénere), քիրուածոց կամ մատենազրական զրաւածոց բոլով Դիշերավառ կամ Արուսեակ, Լուսարեր անուններ, ինչպէս որ

ըրին նաև եւրոպացիք, որովհետեւ իրենք ալ ունեն մեր քառակրուն համապատասխան Vesper և Lucifer անունները . վասրնդի երկ Առուսեակ կոչեմք զայն՝ (ինչպէս ոմանք կընեն), բառին նշանակուրթիւն կպահանջի. որ առառուան ծարող աստղը միայն հասկընամք. նոյնպէս ալ Գիշերայտա որ ըսեմք՝ հակառակ անտեղուրեան մեջ կիսնամք :

Այս ամսուս մէջ Աստղիկը երթիկունները միայն կտեսնուի. վասնգի մարտին սկզբանն իմեր արեւուն մտից կողմէն դեպ իշելից կողմը անցաւ : Ես որովհետեւ զեռ արեւուն նետ չօքութեան կտեն նեռու է, ուստի զեռ քիչ մը ատեն այ մեր վերջալոյսներուն առողերները իւր խաղաղ ու անոյշ լուսովը կը փարասէ : Օգոստոսի 4ին՝ արեւուն 4 ժամ ու 27 վայրկեան հորը կմտնէ, 4ին՝ 1 ժ . 25 վ. իսկ 28ին 1 ժ. 19 վ : Էսէլ Ե՛ ք երբայով մեր հորիզոննեն վար կիշնայ, որով եւ տեսանելուքեան ժամանակն այ կիարձննայ :

Գուցէ զիտած էիր ապրիլի ամսոյն մէջ գեղեցիկ ու շոշշողուն ասաց մը՝ որ արեւուն մտնելէն վերջը գեռ երկու ժամ աչ փայ-
լիւն ետև. կիջնար կծածկուէք : Ատիկա Փալլածու բուռած
մոլորակն եք: Այս ատևնուրնէ խիեր Փալլածուն ամբողջ շրջա-
նը կատարեց, այսինքն իսր տարին իմնցուց, — որովհետեւ մեր
88ը օրը իրեն մէկ տարին է: — Եւ նիմա իւր շրջանին այնպիսի
կտոր մը վրայ հասած է՝ ուր կամաց կամաց կրնամք դարձեալ
զինքը տեսնել: Ամսուս 18ին արեւուն մտնալու ատեն դեպ
յարեւելս նեռաւորութիւնն է՝ 27° 51', որ էրսէիւր ամենէն աւելի
նեռաւորութեան կետը կնասնի . որով եւ դուրս ելլելով արե-
ւուն ճառապայրներէն՝ որ շատ անզամ իւր լոյսը կլսափաննեն,
ոիս մը առն մեջի կերեւալ բաւական փայտնուրեամք :

Բայց երկ վերը բանձնուա պէս երկու ամսէ խիեր այս զեղեցիկ գիշերները Աստղիկն ու Փայլածու միայն կտեսնեմք՝ մեկաւ մոլորակներն ինչ եղան : — Հին առևն եքք ասոնց մէկը երկնից այնպիսի կես մը զտնուելու ըստը՝ ուսիից շատ զբարուա . կրնար տեսնուի, ինչպէս բաեմք՝ արեւուն հետ լծորդութեանը ժամանակ, մեկնուրիմանը կրուստին բաւուզ քէ այդ աստղը երկնից մէկ անկիսնը մոլորեք ինկեր է, ուսիից եւանահաւ ասոնց Մոլորակ, կամ Մոլորական աստղ անունը: Մեր Արխատակւու պատմիքն աւ ուզենով բացատրել քէ ինչպէս ամբուլը ցանեցիք եղաւ, Մոլորակներուն օրինակը մէկ կրիել, « Ցըռուկան, կրսէ, օրին աստեղաց Մոլորական անուաննեց :

Բայց շատեր այ կային որ մոլոքը է բակելով գոյն չեխն ըլլար, հապա նաև այնպէս կհամարէին թէ կորսուեցան։ Այս անտեղի կարծիքն ու վախոր պէտք չէ մեր Լատիվիացին ատենք, պէտք չէ Ասկոյ տղակա ժողովրդոց մէջ փնտռեմք, հապա այս Եւրոպիոյ մէջ, եւ ժամանական ալմազմէ շատ հնուան շերքամք։ 1768ին վերջիքը ճայն մը եւա թէ Երիանկ (Կոռուսո կամ Սատուռնոս) մոլորակը իր մասնեկան ու արքանեակներովը երկնից երեսն կորսուեցան զնաց։ Աստղաբաշխութիւնը դեռ այնչափ քիչ եր յառաջ զացեր՝ որ այս ծուռ կարծիքը բոլոր Եւրոպիոյ մէջ տարածուեցան, եւ ան այ չէ թէ ուսմէկաց մէջ հապա նոյն ատենուան ամենն առելի զիտուն սեպուած մասին եւ օրագրացը մէջ։

Բայց որպեսզիմեր ընթերցողաց ուժանք ալ տեսնելով որ վերն ըստ անուս պես մայիսի ինքը զիշերներն երկու մոլորակ միայն են մնացեր, չկարծեն թէ մեկանները կորսուեր են կամ գռնի մոլորեր ու գրուեր, մեկքանի բան ալ անոնց փայ բամբք :

Առանձագի կամաց կամաց մեզի կմօտենայ: Ամսոյ առաջին օրերուն հազի քէ կես զիշերեն ևսեւ: Խորիզոննեն վեր կելլէ, բայց վերջի օրերը՝ այնշափ պիտի յառաջանայ որ կը- նամք պինքը ժամը 40 5/4 արևելեան խորիզոնին մաս տանեւ:

Երևանից ամսություն էին տառապան ժամեր Հին կելլի ու Երևանց-
կան ճ. 7, 1/2 հին կմտնե. ուստի եւ չեմք կը նայ զինքը տեսնելու
բաց երկ առ դիտակ մը ունիս և փափառ առ մեծապահ

մոլորակն ու իր զարմանափի մանեսալը դիտելու՝ կրնաս ամսուս վերջին օրեւը առառուան դեմ կանուխ զեռ արեւը չեղած քիչ մը ճամանակ գտնել դիտելու, որովհետև առառուան ժ.2. 1/2ին կելյէ ու երեկոյեան 5, 5/4ին կմունէ:

Արանո՞ւ որ վեցերորդ կարգի աստեղաց չափ կերևայ,
ըստ է՝ հազի պարզ աշքի տևանելիք կըլլայ, դիտակով դիտե-
լու խիստ յարմար է նիմա. 21ին պիտի երեկ. Ժ.40, 24վ. ելլ.,
ու ամսութ մերը՝ Ժ.9, 5/4:

Այս ամսուա կեսպիշերուան դէմ միջօրեալին վրայէն անցնող որով և ամսու զիշերները փայտիող ու լուսաւորող համատեղութիւնքն են՝ Հիւսիսալին Զուկը, որ առջի կարգի ադուոր ասաց մի ունի. դարձեալ Այծեղօիք, Զքնու և Պեզասու:

Բայց այս ամենըն երկնային գուաքճալի տևարաններէն մէկն ալ Ասուպներն են : Անշուշտ դո, ալ առիթ ունեցած ևս պարզ զիշերուան մը ատեն այս տեսակ աստղներն տեսնել՝ որ կարծես երկինքն կիրրին եւ, անբաւուրեան մէջ կատիմ կիրնան, ու ետենին հձգեն լուսաւոր հնտք մը. այս զեղեցիկ երեւորը հանող մարմիններն են անա որ Ասուզ կըսուին, կամ նաև Սահուն, Մրցական ատելիյ: Այս տեսարանն ըեւ եւ տարայն ամեն եղանակին ալ աղուար զիշերներուն կընամք դիտել, բայց զիսաւոր երկու շրջան կայ՝ ուր աւելի բազմարի. կերեւան. մէյմը՝ օգոստոսի 9էն ց14. մէրմալ նոյեմբերի 12էն ց14:

Այս ամսուս մէջ գելեցիկ ու պահառ զիշեր մը դիտելու որ ըլլաս՝ երկնից աշքը կորած միշողին մէջ միախ' ժամուան մը մէջ միջին նաշուով 50 հատի չափ ասուալ կրնաս տեսնել, բայ և 2 վայրկեանը 4: Ենդուարդ Հայս աստղաբաշխը 1859ին օգոստոսի 10ին մէկ ժամու մէջ խնդուան 160 ասուալ կրցեր էր նամքել: Տարիներ աւ եղած են որ այս երեսոյը անձեռի պէս տղացեր ե, ինչպէս 1799ին և 1855ին: Օլգերս անուանի աստղաբաշխն համարեցա, որ այս ասուաներու մակնացութինը՝ ամէն 34 տարին մէրմբ կնանդիպի, ու 1867ին համար ըստ քէ նոյեմբերի 12էն ց14 պիտի տեսնեմք ասուաներն ու օլգաքարերը որ ձեա զնտիկներու պէս պիտի երկնքին քափին: Սրդեք Օլգերսի զուշակործինը պիտի սոյոյ ելի: Փորձը պիտի հասաւատէ: Բայց մենք հոս ուրիշ աւելի հական բան մը քննինք քէ այս օլգերսուոյքները ուսկից առաջ կուզան: — Լալրանդ ու Լավիսա մեծանուն աստղաբաշխները համարեցան քէ լուսնի հրաբուխներէն նետուած մարմիններ են պատոնք: Բայց այս կարծիքն ամեննեւին հաւանական չերեւար հիմա

Երկիրս իւր շրջանն ըրած միջոցին մէջ խուսար խուսար քարո՞վ կամ երկնային փոշիներ կան որ մէր մոլորակին կամ լուսնի ու նոյն իսկ արևուն չըստ դին տեղափոխական շարժմունք ունին : Եոյնպիսի խումբեր ձևացած նաև, երկու մէջ զօտի-ներ ալ կան անբար, ընդարձակութեամբ՝ որոց մէկը մէր զըն-տին շրջանին մէջ կիրառ ու միեւնոյն կեզրոնն ունի. իսկ միաւ զօտին շատ աւելի երկար՝ մէկ ծայրէն մինչեւ Աստղա-կան շրջանը հնասնի, ու երկրին շրջանը երկու կետի վրայ կտրելով Հրատին շրջանէն ալ անդին կանցնի : Արդ երկիրս իր շրջանն ըրած մամանակը՝ բոլոր տարրան մէջ օդաքարե-րու առջեգոտուոյն վրայ հանդիպելով՝ չըստ եղանակի բարելուած շանքաքարերն ու աստվածերը կտևանուին: Խոկ միաւ երկրորդ զօ-տին երկիրս օդաստոսի 10ին ու նոյնմըքի 15ին կտրելով, իր ձը-գողոքեամբը դեպի իրեն կքաշէ այս օդերևույրներն՝ որ նոյն ժա-մանակները կտևանեմք որ առաստորեամբ կրաքին : Ես ո-րովհեաւ երկիրս այս զօտին կտրելու համար իր տարեալու տեղափոխական շարժմանը Յ օր կանցնէն, ասոր համար է որ այն երկու ամիսներու մէջ Յ օր աստվածերն աւելի առատ են: Այս է ահա հիմակու ամենն նոր կարծիքը :

Յիսուս տարբարնեւ միեւ եղած զիտողաբարությունը՝
բաշխված այս հետևողքինները կհանեն: Ասուանիքու ընթացից
միջոցը երկինք 40° — 40° կփոփոխուի. եւ քէ առեւ նորիգո-

նին վրայ է որ կերեւան քան թէ մեր զազաքնակետը (Zénith) : Այս օգերեւայրքները ոչ երբեք հիսուսայի ձառապարներն են, ոչ այ ամեննեն աւելի բարձր ամպերն (որ 4 կամ 5 փարսախ երկրու վեր են) վար կերեւայ: Ոչ երբեք տեսնուեք է որ ասուսք մը ամս մը պատու անցնի: Հապա այս երեւոյը միշտ այն բարձրութեանը մէջ կըլլայ, որ բնա կենդանի մը չըլինար ող գտնել. ես լոյս այ անոր համար կտեսնուի՛ փասնգի այս օդաքարերը մեր մընոլորտին մէջ մանելուն պէս կըլլորովին ու լոյս կնանեն:

ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆ ԶԱԽԱՐՃՈՒԻ ՓՈՐՁԵՐ.

Արժանապատճեն խթագիր,

Սիրուն Աղանդոյդ բեմբռուն տակը հայկագուն Արքնաս
մը կնշմարեմ որ զիտուրեան հաշակը Սպահնուս մէջ
տարածելու համար խփա ընտիր յօդուածներ կշարադրէ.
միայն քէ նման մանկուայն որն որ զիւրամարս և զուարձաբեր
ու քմանամյ նիսքերով կիերակրեմ նախ, մեր Ազգայնոց ալ
ինչպէս զիսէք զիտուրեան զուարձավի մասերը առաջ ճանչ-
ցնելու է, նետաքքրաշազք և դիւրին փորձեր սորմեցրնելու
և որ մէկն չխրախն, չձանճառանան: Մոյն զիտուրուքիւն-
նիս իզորդ զնելու դրաւ էնքն Խասզիու մեր զիտուն բարեկա-
մաց սատարիսք, եզր Պոլիս ձգել հարկ եղաւ. մեզ բարեկազող
պարագաներեւ ստիպաւէ: Արդ իմ փափաքներս զոյն նեռուն
եւ սակամիկ մի յագեցրնելու համար կիսուսանամ 2եր պա-
տուական Հանդէսին միջնորդաւը Փարիզու. մէջ հրատարա-
կուած զիտական փորձերը Ազգայնոց հաղորդել, որպէսի
րուղրի, մարտի և. ու.թիշ տաղուկալի եւ զնասակար խաղերուն
տեղ այսպիսի օգտակար ևս զուարձավի փորձերով մերայինք
գրունուն: Այսօր կարզը Եւմերականութեան է. որոն պատ-
մուքին եւ զիտնական մանրամասն տեղեկութիւնները 2եր
քաջուստամն Հրատարակչին կրողում ընել, և կշատանամ մէկ
քանի փորձեր առաջարկել, որոնք Վ.էրիք սնուանի ընագայք
իւնիվիւ իշխասրուէ պատուական շարաբարերին մէջ կիրա-
տարակէ ու անձամբ քանի քանի անզամ կրկնեցի բարեկա-
մաց նետ, զիշերային ժողովներու մէջ նու:

Առ կտոր մը սպիտակ բոքի կտոր եւ կրակս ցցուր օրջան
որ քիչ մը տաքնայ, յասոյ ողորկ (տիվա) տեղ մը տարածէ, սե-
ղանէ մը վրայ զորօրինակ, որ ձեռքից ներքին կամ տափակ
մասոց շիկ միեւնոյն կողմը միշտ աշխն ձախ կամ ձախին աշ:
Հիմա առ սոյն բուզըր ս'ուանին վրայն եւ պատին փակցը-
նելու պէս ըրեւ... ինչդու չես փուրաք, ինչ կայ որ կանկ առիքի:
Պիտի պատասխանես ք: Բուզըր զրեկ փակիեր է սեղանին և
դժուարաս կրամնուի... դիբ զայն պատին վրայ. ինչդու կզար-
մանաս... վասնօի պատին բուզըրին փակառ պիտի պատաս-
խանես: Բայց առ նորեն այս բուզըր եւ կրակին մօտեցուր,
քոյ եղքայրդ այս միջոցին սեղանին վրայ նամակի նշխար
ցանէ. շիէ սոյն տաքցած բուզըր վերոյիշաւ եղանակառ եւ
նշխարաց վրայ դիբ... ինչ կայ նորեն որ այլզափի կիրանաս...
ամ ինչ պիտի ըլլայ նամակի նշխարները կցատքատեն, չեմ
գիտեր ինչդու համար: Սակայն պատճառը դիբին է եւ եկել-
տրականութիւն բուռած սեղուկը այս շփումէն կզոյանայ հոս:
Ուրախութեամբ կտեսնեմ որ այս գործերը մեզի համեմի են եւ
ուրիշներ ալ կուգէք. քոյ ձեր կամքը ըլլայ, ազնիւ ընթեցողք:
Երկու թերը բուզըր տաքցուր այս անզամ եւ զամոնք շիէ զատ
զատ հակառակ կողմէն այսինքն՝ մեկը աշխն ձախ եւ մերս ձա-
խին աշը ևս յետոյ իբրառու վրայ դիբ այն երկու բուզըրի կտոր-
ները, ինչ կտեսնաս ինչդու վրաք կվանեն, անկենզան բաներն
ալ համակրութիւն կանչնան. ոչ, բայց հակառակ եկելքարակա-
նութիւն զգեցան: Երկու բուզըրուդ մեկը աղջեկ մը նորեն շիէ ու
որուր ալ ընդհանը մարեւ որդեսի մը բութիւնը պատէ սենեկին